

Studi hag Ober

Niv. 20

Hanv 1943

TAOLENN

<i>Talvoudegezh ha ster gwirion an Aviel, gant Gwazgwenn</i>	3
<i>An Itron de Saint Prix, gant Kloareg ar Veuzid</i>	10
<i>Kanenn ar Galon, troet diwar Sant Yann ar Groaz</i>	30
<i>Kontadenn an dud kouezet e toull ar maro, gant Maodez Glanndour</i>	33
<i>Daoust hag e c'hell ar Brederouriez bezañ broa- del ? gant Maodez Glanndour</i>	39
<i>A dreuz lenn</i>	48

Gant aotreadur Eskopti Sant Brieg

Pep gwir miret striz

KOUMANANTOU...

Evit al lodenn vrasañ eus hol dennerien ez echu o c'houmanant gant an niverenn-mañ. Na c'hortozit ket mar plij, ul lizer-kemenn diganimp ; kasit dizale ho koumanant nevez dre chekenn-bost, c.c. 34.212 Rennes, da *Abbé Louis Le Floc'h, vicaire, Guingamp.*

Priz ar c'houmanant evit ar 4 niverenn a vo hivi-ziken 30 lur:

— 15 lur evit ar gloareged —

Ho trugarekaat a reomp en araok.

EVIT AN YKAM : « GWAZED A ZOARE »

Kevredad an Ykam eus Eskopti Kemper a zo o paouez embann dindan stumm ul levrig, an danvez-labour evit e gelañ-hioù-studi e-pad ar goañv 1943-44. Stummet eo al levrig eus ar c'hentañ, ha skrivet en ur brezoneg a ra enor d'e aozer, Aliañ start a reomp an holl ha dreist holl beleion Bro Dreger da implijout kement tra 'zo embannet gant Kevredad Ykamiz Kemper, da gas ermaez ar galleg eus hon oberennou kristen. Priz : 20 real ar pez. Pa vez kemeret 10 : 16 real ar pez, ar mizou-kas ouspenn.

Talvoudegez ha ster gwirion an aviel

gant Gwazgwenn

Petra eo ar pevar aviel ? pevar skrid bihan, bet lezet dimp gant daou abostol ha daou diskibl ; daou abostol, Maze ha Yann, daou diskibl, Sant Mark, diskibl Sant Pêr, ha Sant Lukaz, diskibl Sant Paol.

Pevar skridig hag a zo dister o diavaez : nebeut a bajennoù, notennoù berr kentoc'h eget danevelloù, notennoù dilufr peurliesañ hep ar c'hinklerrez hag ar rikamanoù a oar lakaat ar skrivagnerion a vicher war ar pez a zezrevellont. Hañvalout a reont bezañ evel un diverradur, ur steuenn eus ar pez a ouie an ebistel displegañ d'an dud dre ar munud oc'h advevañ en o eñvor an darvoudoù tremenet.

Pevar skridig hag a vez lennet c'hoaz gant ar Gristenion, gwelloc'h dezo er feur-se eget d'al levrioù all eus an Testamant nevez. Rak lizeroù Sant Paol, pet kristen a glask mont ganto. Hag an Diskuliadur neuze ! (an Apokalups !). Lakaet ez eus bet warnañ brud ul levr digomprenus, ha setu, mat pell 'zo, ne zigorer ket anezañ evit gwelout petra 'zo ebarz. Va lezit da lavarout deoc'h e lennan pep bloaz, penn da benn, an Diskuliadur, hag e kavan al levr-

se dispar e pep keñver, e dakaan anezañ er penn kentañ eus holl levrioù an Testamant nevez. C'hwi a soñjo marteze e karan mont gant an hentoù a zilez ar re all. Marteze ; met lennit an Diskuliadur gant harp ul levr-diskleriañ mat ha berr, neuze c'hwi ivez a welo.

Daoust d'ar pevar aviel bezañ brudet da vezañ aes, ne gav ket din e vefent komprenet gwelloc'h a se. Sur on zoken ne vezont ket komprenet gwelloc'h eget an Diskleriadur. Nemet e kredomp kompren an avieloù. Evel just eo sklaer awalc'h e tanevellont buhez hor Salver, e vurzudoù, e Basion. Met ar parabolenoù dijà a zo tra diaesoc'h. Hag a-wechoù ul lavarenn kuz he ster : bouc'h e chomomp warni. D'en em frealziñ e sonjomp moarvat e c'hoarveze kement all gant an ebestel o klevout hor Salver, hervez ar pezh a anzavont o-unan en aviel : n'o deus komprenet nemet goude donedigez ar Spered Santel. Ar Spered Santel, moarvat, ne bedomp ket awalc'h anezañ, rak meur a wech e chom serret ouzimp pep tra, hag hon spered-ni da sklerijenn al lavarenn, hag al lavarenn d'hon spered.

Met se 'zo nebeut a dra : ur ger amañ hag ahont, se 'zo nebeut a dra. Ar pezh avat a chom digomprenet ganimp eo talvoudegez an aviel kemeret en e bez, ster don kelennadurez ar C'hrist. Ar pevar skridig-se, petra a zegasont, petra a gemennont a benn ar fin ? Aze n'hon eus ket klasket intent, ken kustum ez omp da drailhañ an avieloù etre tammoù, n'hon eus biskoaz soñjet sellout outo en o fezh, en o leunder, en o donder.

Setu eta un toulladig notennoù a c'hello dihuniñ hoc'h evez hag ho meizerez. Na gredit ket e ve-

fent traoù nevez : lavaret int bet kant gwech, nemet ankouaet kement all. N'eus ket amañ traoù nevez, peogwir ne rin, hervez am eus spi da vihanañ, nemet diskleriañ ar pezh a zo en Aviel, ha koz eo an Aviel a zaou vil vloaz pe dost.

Kelennadurez Jezuz Krist a zo un nevezinti ; a zo bet un nevezinti, a zo bepred un nevezinti, a vo un nevezinti da virviken. Se a dalv da iavarout e vo bepred talvoudegez an Aviel, un dra a chomo en diavaez da soñjoù kustum, an dud ; ha dizoleiñ an Aviel a vo evit ar re a c'hello hen ober, ur souezadenn, evel pa n'en dije den c'hoaz nemeto kavet an tu da welout pezh a welont.

Un nevezinti e oa evit an dud a gleve hon Salver un nevezinti o vont en tu hont da Lezenn Voizez, hag a-wechoù a enep dezi, un nevezinti a zispenne dreistholl spered koz al lezenn goz hag he gourc'hemenoù danvezel. Brëmañ gant an Aviel e tleo ren ar spered, hag ar wirionez a galon, n'eo ken, ar pilpouserez a ziavaez. An Aviel er bed yuzev a oa ur reveulzi speredel. Hag e keñver ar Baganiez m'o deus labouret enni an ebestel gentañ, e oa ivez ar Gristeniez ur reveulzi speredel.

Met spered koz ar Baganiez hag hini Lezenn Voizez n'int ket maro. Chom a reont, chom a raint betek fin ar bed. Hag e-keñver ar re-se e vo bepred ivez ar wirionez kristen un nevezinti. Ar spered koz eo an hini a ra hon Salver dioutañ, spered ar bed : klask al lec'h kentañ, karout e blijadur, redek warlerc'h an enorioù, ober aluzon war ar plasoù bras, bezañ servijer Mamon, hag all.

Evel daou enebour e vezint bepred, ar spered koz o 'n em treuzwiskañ bepred hag o huchal ez eo tra nevez, hag eñ kosoc'h eget Noe, hag an Aviel o chom bepred nevezinti evit ar re a dap her e nompren.

C'hwi a gav deoc'h ez on deuet da zegas ar peoc'h war an douar, eme hon Salver ? N'on ket, met *an emgann, ar stourm*, rak me 'zo ur sin a eneberez (*signum contradictionis*). Emgann etre an deñvalijenn hag ar sklerijenn : « Me eo sklerijenn ar bed ». Emgann etre div rouantelez ; war un tu, rouantelez Satan (Satan = enebour), priñs ar bed-mañ, priñs an deñvalijenn, rouantelez ar maro gwestlet d'ar maro ; ha war an tu all, rouantelez an neñv gant ar C'hrist, mestr ar wirionez, rouantelez ar Vuhez, porz ar vuhez peurbad. Setu aze div geoded Sant Aogustin. Emgann etre ar maro hag ar vuhez : « Me eo an adsavidigez hag ar vuhez ». Emgann etre kasoni ouz Doue ha karantez outañ, etre disentidigez ouz Doue ha sentidigez outañ : « N'on ket deuet d'ober hervez va youl... » Emgann etre falsentez ha gwirionez : « Me eo an hent, ar wirionez ».

An emgann-se eo mister bras ar bed.

Diaes eo dimp her c'hompren. Diaes eo dimp kompren perak en deus permetet Doue ar pe-c'hed, ar maro, ar stourm en dro dimp hag ennomp. Perak kement a ziaester evit kas da benn ar mad hag ar reizder.

Ha setu an diskoulm d'ar gudenn. An droug hag ar pe-c'hed en deus permetet Doue da lakaat ar garantez da drec'hiñ warno. Trec'h ar garantez war an droug, setu kelennadurez don an Aviel. Ar garantez da Zoue o sevel dreist pep tra gant ar C'hrist, o

trec'hiñ gantañ war pep eneberez ha pep kasoni, setu kemennadur ar pevar skridig.

Eneberez a gavomp war hon hent d'ar reiz, evit ma kresko hor c'harantez hag hon nerz-kalon muioc'h a se. Ma vefe ar garantez e-keñver Doue un dra aes, un dra blijus, un dra gonidus war an douar, peseurt gloar a vefe dimp. Sachet e vefemp da garout Doue n'eo ket evitañ e-unan, met evit ar gonidoù hor befe diwar gement-se. N'eo ket Doue a garfemp ken, met hor mad. Daoust hag e vije bet neuze tud evit karout Doue dreist pep tra, en un doare kadarn dreist ? Bremañ avat, peogwir ez eus da gentañ diaesterioù o karout Doue, ha poanioù bras zoken a-wechoù, bepred da vihanañ starderez war hon c'hoantegeziou, eo ret d'al lodenn vihan a gar anezañ dont da vezañ tud kalonek-dreist, harozed ; ret eo dimp bremañ karout Doue evitañ e-unan.

Doue en deus permetet ar pe-c'hed gant al lodenn vrasañ evit ma vo kresket, amplaet, kaset betek an uhelañ, karantez ul lodenn vihan, rak ar pezh a gont, ar pezh a zo trec'h eo karantez dreist gant al lodenn vihan se. Hag e-keñver al lodenn vras dindan be-c'hed, e tiskouezo e drugarez, dre ar pardon hag an dasprenidigez.

An emgann a zo en abeg d'an trec'h. Hag an trec'h meur eo hini ar C'hrist. Eneberez a gav ar C'hrist, el lec'h-se end-eeun ne vije ket bet kredet, e-kreiz ar bobl yuzev a oa bet roet dezi harp al Lezenn, komzoù ar Brofeted. Met lezet o doa an deñvalijenn da c'honit warno.

Ha setu deuet ar C'hrist da vezañ enebour ar pe-c'hed, da ziskar disentidigez Adam ha pep disenti-

digez gant e sentidigez d'e Dad : « N'on ket deuet, emezañ d'ober hervez va youl, met da seveniñ youl an hini en deus va c'haset ».

Deuet eo evit embann ar c'hannadur en deus roet e Dad dezañ da ziskleriañ. Ha setu petra eo kannadur an Tad : an Tad a gar ac'hanomp, hag a venn ar vuhez en hon eneoù ; dezañ e tleomp sentiñ ; Jezuz Krist a zo e Vab unik a dleomp en em stagañ outañ, ma kavimp ar vuhez ennañ.

Kenderc'hel a ra hon Salver da embann ar c'heloù mat daoust ma kresk eneberez ar Yuzevion. Kousted pe kousto e kendalc'ho da embann anezo. Test e vezo Jezuz da gannadur e Dad, test feal betek mervel evitañ. Lakaet e vo d'ar maro gant ar re n'houlont ket degemer e gomzou. Diwar peseurt barnadur ? evit bezañ suraet ez eo-eñ Mab unik an Tad, kaset gantañ evit pare an dud. Ar C'hrist a ziskouezo evelse d'e Dad ha d'ar bed e kar ar wirionez, ar sentidigez, dreist pep tra, dreist e vuhez.

Ha gant nerz e youl, gant nerz e garantez e trec'ho war an droug, hag e vo silvidigez evit an dud. Koll a ra en diavaez evit gonit en diabarz. Rak an diabarz eo an hini a gont dirak Doue.

Trec'het am eus war ar bed, eme hon Salver, (St Yann, XVI, 33), trec'het war ar gasoni gant nerz dreist va c'harantez enep, trec'het war ar pec'hed, trec'het war ar maro. An trec'h-se eo darvoud meur ar bed. Ha diskouezet eo bet en diavaez gant adsavidigez ar C'hrist eus ar maro. Ar pezh a zo bremañ gwirion, ar pezh a zo bremañ an darvoud o talvezout a-us da bep tra eo ar C'hrist adsavet o ren en e c'hloar.

Sellit ouz an avieloù, gant petra e klozont ? Gant an dasorc'h o splannañ er peoc'h, gant taolennn ar C'hrist en e advuhez peurbad, gant embann an trec'h. Gonezet eo evit mat. Ha daoust ma c'hell c'hoaz an droug en em zifretañ evit ur pennad, daoust ma kendalc'h ar stourm evit uhelidigez hiniannoù, eo barnet ar gwall a benn bremañ da goll, ha da vezañ chadennet da viken.

Ret e oa d'ar C'hrist gouzañv poan evit mont en e c'hloar. En e c'hloar emañ.

O pennaouin e-touez al levriou koz

gant Kloareg ar Veuzid

AN ITRON DE SAINT-PRIX

Mar en em gavit, un devez, dilabour, e-pad ur pennad, digorit al levr, koz a gant vloaz bennak, e ano *Les Antiquités de la Bretagne*, aozet gant de Fréminville (1). Er bajenn 387, ar skrivagner, o lakaat dirak hon daoulagad tri foz, nevez-kavet gantañ eus ar werz vrudet *Penn-heréz Keroulaz*, a lavar deomp kement-mañ : « C'est à Madame de Saint Prix que je suis redevable de la connaissance de ces couplets supplémentaires. Cette dame s'occupe avec beaucoup de zèle de la recherche des anciennes poésies bretonnes, et elle en a déjà rassemblé plusieurs qu'il serait intéressant de publier. C'est elle aussi qui m'a donné communication du *Siège de Guingamp*, rapporté ci-dessus (p. 375) morceau devenu très rare et presque impossible à trouver ».

Kemeromp bremañ *Barzaz-Breiz* an Ao. Kermarker. Er c'hentañ mouladur (1839), da heul ar werz

(1) *Antiquités de la Bretagne, Côtes-du-Nord*, par M. le Chevalier DE FRÉMINVILLE, Brest, 1837.

anvet *Merlin-Barz* (*Notes et Eclaircissements*, I, 92), e lennomp an dra-mañ : « Nous avons été mis sur la trace de ce chant et du morceau précédent (*Merlin-Diwinour*) par une dame des environs de Morlaix, qui a bien voulu nous en communiquer des fragments chantés au pays de Tréguier... Nous sommes heureux d'avoir l'occasion de remercier notre aimable et modeste guide, en même temps que désolé qu'elle nous ait privé de la satisfaction d'amour-propre que nous aurions eue à la nommer ici ».

Er 6e mouladur (1867) p. 78, Kermarker a ziskuilh ano an Itron : « J'ai été mis, emezañ, sur la trace du poème de Merlin par Madame de Saint Prix qui a bien voulu m'en communiquer des fragments chantés au pays de Tréguier. Il serait à désirer que ceux qui existent dans la collection de M. de Penquern vissent aussi le jour... »

An itron-se, a zo graet ano anezi e levriou Fréminville ha Kermarker, piv eo ha peseurt labour he deus graet ?

An Itron de Saint Prix a oa hec'h ano plac'h yaouank Emili-Barba Guiton. War-dro 1789 eo e oa ganet ; marvet eo, e Montroulez d'ar 27 a viz ebrel 1869.

Bez' am eus bet an eurvad da gaozeal diwar he fenn, ur pennad mat a amzer, gant he merc'h-vihan, an dimezell Emili-Mari de la Jaille. Houmañ, d'ar mare ma he gwelis, da lavaret eo d'an 31 a viz kerzu

1936, a oa tost da 78 vloaz hag a oa o chom e klanvdi Montroulez, degemeret eno un nebeut bloaveziou a oa. Genidik e oa eus Montroulez ha merc'h d'ar Jeneral de la Jaille (hemañ breur d'an Amiral de la Jaille) ha da Emili Tixier Damas de Saint Prix (merc'h d'an itr. de Saint Prix). Emili de la Jaille a chomas dizimez. Daoust d'hec'h oad, he spered a oa lemm ha sklaer, hag hec'h eñvor difazi ha dihun-krenn. Marv eo abaoe d'ar 5 a viz Meurzh 1938.

An dimezell de la Jaille, pa oa plac'hig, he doa anavezet mat he mamm-goz, an itron de Saint Prix, hag, en ur ziskouez din he foltred, e stagas da gontañ he flanedenn.

An itron de Saint Prix a oa bet dimezet d'an ao. Charles Tixier Damas de Saint Prix bet ofisour-vor, bet ivez maer Plouian, ha marv, tost da Sant Malo, en e vaner Pont Martère e 1849. E-pad an Dispac'h bras, an ao. de Saint Prix a oa aet da Vro-Saoz, en em gavet ma voe war al lestr *Le Vengeur* : ar vatimant-mañ, her gouzout a reer bremañ, ne oa ket bet gouledet, met heñchet betek Bro-Saoz. Tremenet an Dispac'h, an ao. hag an itr. de Saint Prix a rae o annez pe e Kerbournet, pe e Traoñfeunteunioù : Kerbournet a zo ur maner, savet war un dorgennig, e-kichen Sant Servez, etre Bertulet ha Kallag, en eskopti Sant Brieg ; Traoñfeunteunioù, ur maner-all, e parrez Plouian (bet o chom ennañ hizio — pe, da vihanañ, araok ar brezel — ar Marichal Foch). An itr. de Saint Prix he doe ivez, e Montroulez, un ti-all, diskaret bremañ, ha ne weler anezañ hiviziken nemet un nor bolzek war leur-gêr Thiers.

Dre ziwar ar skeudenn a ginnige din an dimezell

de la Jaille, an itr. de Saint Prix en em ziskoueze d'am daoulagad kozik a-walc'h, un 70 vloaz bennak marteze ; daoulagad lemm dezi hag un disterañ gwidreüs ; he muzelloù prenet, fae un draig warno ; war he fenn ur « boned ruchet » hag ur c'habell ; war he divskoaz ur « châte-tapiš » er c'hiz-koz, ha manegoù roued du war he daouarn ; evel eta ma he gwelas gwechall A. le Braz, pa'z ae gant e dad da foar vras Montroulez, Foar an Nec'h : « Je la vois très nettement, a lavar deomp A. le Braz (*Eureteur Breton*, t. VII, N° févr.-mars 1912, p. 95-97 : *Mme de Saint Prix et la Villemarqué*) telle que plus d'une fois je la vis à Morlaix, où elle avait une maison de ville et où m'amenait la Foire Haute, la grande solennité d'entre Morlaix et Lannion (Cette solennité avait lieu au mois d'octobre et durait 8 jours). J'arrivais de Ploumilliau, bambin de 6 à 7 ans, apporté par le troupeau de chars à bancs qui moutonnait le long de la route. Une vieille dame à coques, souriante, m'accueillait. Nous dînions chez elle... »

Setu penaos e adveve dirazomp an Itron de Saint Prix, e-pad ma tisplege he merc'h vihan he flanedenn.

He zud a oa doujet kenañ tro-war-dro Montroulez ha Kallag ; eus hec'h eontred, unan, an ao. Legraet-Kerouriou, a oa bet anvet da gannad Montroulez ; an eil a oa e ano Ledenmat ; hinj anezo, hag hi kennebeut, ne oa eus an noblans ; met madelezes e oant e-keñver o c'henvroiz. Ar c'hannad a ginnige d'e nizez, a lavare din an dimezell de la Jaille, un ugentmil lur bennak, pep bloaz, da reiñ aluzon d'an dud paour tro-war-dro ha d'an tiegeziou ezommek.

En he c'herentiez e kavomp c'hoaz ar jeneral le

Fló, genidik a Lesneven, hag en doe, e-kichen Montroulez, ur maner, an Nec'hoat, ma varvas ennañ e 1887.

An ao. hag an itr. de Saint Prix o deus bet pemp a grouadur : daou baotr, chomet dizimez, Charlez ha Yann, hag a veve e maner Traoñfeunteuniou ; ur paotr-all, dimezet d'un dimezell Petit, Philip, a zo bet pell amzeñ maer e Sant Seo (2) ; div merc'h, unan dimezet d'an ao. de Bressé, eben dimezet d'ar jeneral de la Jaille, mamm an dimezell de la Jaille.

Setu, e berr gomzoù, doare, tiegez ha buhez an itron de Saint Prix, an hini a welomp hec'h ano skrivet meur a wech, da heul gwerzioù koz, en un dornskrid eus dastumadenn Pengwern, an dornskrid ni-verennet 92.

Rak dastumet he deus, e-touez ar bobl, gwerzioù koz Breiz-Izel. Gant ma oa madoberourez ar beorion, ar glaskerion-vara a zirede d'he c'havout e Kerbournet, e Traoñfeunteuniou, e Montroulez ; hag hi, goude bezañ kinniget dezo hec'h aluzon, a c'houlenne, e trok, gant hemañ-houmañ, gant henez-hounnez, kanañ dezi gwerz pe son, kontañ dezi marvailh pe gontadenn ; hag azezet e kegin e maner, e korn an daol, an itron a lakae dre skrid, pozioù ar ga-

(2) An ao. Philip DE SAINT PRIX a anaveze mat tiegez an ao. Marbœuf. Diouz ma tigouez tu ganeomp, lavaromp ivez o doe ar Varbeufed ur maner e Sant Seo, maner Penavern (Maner Saint Prix a oa e anv Penvern, arabat faziañ). Diwar-benn ar Varbeufed e Sant Seo, gwelout : Levot, *Biographie bretonne* ; Toxer, *Finistère Pittoresque*, Léon, p. 418 ; *Fureteur Breton*, 11e ann. 1921-22, h.a.

naouenn, displegadenn an danevell, war ur baperenn bennak, war ur c'haier, hag o mire aketus. D'an hevelep mare, er penn-all eus eskopti Kemper, e Nizon, un itron-all, mamm an ao. Kermarker, a gutuilhe ivez ar gwerzioù kaer-se, a dlee he mab aozañ diwarno ar *Barzaz-Breiz*.

An itron de Saint Prix a oa bet marteze heñchet da zastum he gwerzioù gant an ao. de Pengwern.

Hemañ, Yann-Joseph-Per-Mari de Pengwern (3) a oa ganet e Paris ar 24 a viz mezeven 1807. E dad, Per-Mari Gabriel (1776-1843) a oa bet rener a enor e lezvarn Lanuon, ha Yann-Joseph, e vab, a zeuas da vezañ ivez barner a beoc'h e Perroz ha, goude, barner e Lanuon hag e Foujera (1853). Kouezet klañv, Pengwern a varvas en e vaner a Witaole-bras (hizio Porz-bras) e parrez Taole, (11 Eost 1856). Dimezet e oa da Josefin Emmanuela de Kerléan. Div merc'h en deus bet : Mari, chomet dizimez, ha Josefin, dimezet d'an ao. Jegou du Laz.

Pengwern, a-hed bloavezioù diwezañ e vuhez en deus dastumet kalz kenañ a werzioù talvoudus e-touez ar bobl. Skoazellet e oa bet d'e dro, gant ar skrivagner Emil Souvestr. Hemañ war-dro 1840-1850 a stagas da vat da vodañ ar muiañ ma c'helle a ganaouennoù hor bro. Bez' en doa embannet a-benn neuze meur a hini pe er *Finistère*, pa oa rener ar gazetenn-se, e 1832-1833, pe en e studiadennoù *Les Derniers Bretons*, er *Revue des Deux Mondes* (4).

(3) Gwelout : abad Batany, *Tezenn war F. an Uhel*, p. 266. J. ROUSSE : *La Poésie Bretonne au XIXe siècle*, p. 109 — DE GRANGES DE SURGÈRES : *Deux incidents de la vie littéraire de Souvestre*, 1911.

(4) *Revue des Deux Mondes* : 15 Gwengolo 1833 ; 15 Mezeven ; 15 Kerzu 1834 ; 15 C'houevrer, 1 Gouere, 15 Du 1835.

Ha setu ma teuas Guizot, ministr an Deskadurez, da lakaat war ar sav daou strollad gouizieion, unan, e ano *Comité des Chartes et Chroniques* (18 Gouere 1834) ; egile, *Comité des Lettres, Philosophie, Sciences et Arts* (10 Genver 1835) ; o daou a oa o labour dastum hag embann gwerziou, sonioù, an holl ganaouennoù a c'hellfer kaout e-touez ar bobl (Lizer-Kelc'h Guizot, Kerdu 1834).

Dek vloaz goude, Salvandy, broudet gant E. Souvestr, a gendalc'has gant an emklask. Ret eo, a lavare ar Ministr, « réunir les poésies consacrées à la religion, à ses souvenirs, à ses préceptes, que chante le peuple dans chacune des provinces de France, toutes celles qui concernent les faits éclatants de l'histoire nationale, tous les chants traditionnels de nature à apprendre au peuple des villes et des campagnes, à aimer Dieu, la patrie et ses devoirs ».

E. Souvestr a oa pennkuzulier al labour hag e teuas evel-se da c'houlenn eus a Baris, digant e vignon Pengwern, chomet e Breiz, labourat evitañ ha klask, e-touez ar bobl, kanaouennoù ha kontadennoù.

Skrivañ a ra d'e genvroad, ar 27 a viz Mezeven 1847 ; « Bez ' ho peus bet ar vadelez, meur a wech, da ginnig din ar gwerziou brezonek ho peus dastumet en hor bro. Dont a ran hiziv d'o goulenn diganeoc'h, ha ma c'hellit, hep dale. Ezomm ebet da lavarret deoc'h e vezo meneget, da heul pep kanaouenn embannet, eus a belech e teu ha piv en deus he c'havet ».

En ul lizer-all (7 gouere 1847) e lennomp c'hoaz : « An emklask-mañ a vezo talvoudus evit studiañ ar yez, an istor, gizioù pep bro... Gant-se, degasit din ur werz bennak, dastumet e brezoneg ha troet e gal-

leg, war beb rann-amzer, war Riwall ha Gwenc'hlan, evit skouer, war an Normanded o tiskenn en hor bro, pe c'hoaz war birc'hirinaj Sant Jakez a Durki, war ar Gakoused, war ar Re-Unanet... (5) Al labour a stagan gantañ en devo div lodenn : er gentañ, ec'h embannin ar ganaouennoù dastumet gant ar glaske- rion ; en eil, e studiin an danvez anezo, o istor, o zalvoudegez ».

Al labour eta, hervez doare, a oa boulc'het mat, pa zeuas Dispac'h 1848 d'e ziskar. E. Souvestr, ur republikan start anezañ hag aheurtet, evel Quinet, Michelet, V. Hugo, ne fellas ket dezañ kaout darempred ebet gant ar gouarnamant nevez. Aliañ a rae koulskoude Pengwern da genderc'hel gant e emklask gwerziou. Un nebeut bloaveziou goude, E. Souvestr a varve (8 Gouere 1854) ha Pengwern, kennebeut, ne c'hellas ket kas da benn e labour. Mervel a reas, d'e dro, e 1856, en e vaner Taole.

Kement-mañ a ziskouez fraez penaos an danvez gwerziou dastumet gant an itron de Saint Prix a vije bet talvoudus evit Pengwern ha Souvestr ; ha gant ma oant, o zri, eus Montroulez pe tro-war-dro, en em anavezent gwelloc'h hag e vije bet aesoc'h evito, an eil o skoazellañ egile, peurachuiñ ul labour dreist, evit lennegez hor bro.

Siouaz, betek-hen, dastumadennoù Pengwern ha dastumadennoù an Itron de Saint Prix a zo, kouls lavarout, diembann.

(5) Gwelout ; Kermarker, *Barzaz-Breiz* (1867) ; *Ar Re-Unanet*, p. 280 ; *Ar C'hakous*, p. 454 ; *An Uhel : Gwerziou I, Dom Iann Derrien*, p. 242 ; *Bugel al Laourek*, p. 252, *Iannik Kokard*, h. a.

O c'havout e reomp e Levr di Broadel Bro-C'hall. Eno emaint abaoe maz int bet kinniget, evit bezañ miret eno, gant an Aotrou Dr Hallegen, eus Kastellin, e Kerzu 1878.

Anavezet a-walc'h eo doare dastumadur Penngwern (6). Evit ar pezh a sell ouz ar ganaouennoù, ez eus 7 levr anezo niverennet 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, hag en o zouez, an niverenn 92 a zo labour an itron de Saint Prix. Lenn a reomp e *Catalogue des Manuscrits Celtiques et Basques de la Bibliothèque Nationale*, gant Henri Omont : « [Tome] 92. *Chants populaires bretons, recueillis par Mme de Saint Prix, de Morlaix, partie dans les Côtes-du-Nord, à Callac et aux environs, partie à Morlaix* ».

Petra a gaver el levr-se ?

Setu amañ evel m'hel lennomp e dornskrid an daolenn, aozet war ar bajennoù kentañ :

« page 1. Collection de Mme de St Prix, Don N° 1708.

1. Ar minorez pemp bloaz.
2. K/vegan ag an tourellou.
3. Pennanguer a delandan.
4. Bodeillo.
5. Stang Bizien (Kloareg K/icuff).
6. Fiacra Calvez.
7. Marc'hadour K/ahes.
8. Coat ar fao.
9. Al labourer ag ar martolod.
10. Ar Sorcerez.

(6) Gwelout : *Tezenn war F. an Uhel*, p. XIX, p. 205, h.a.

11. Ar c'homt yaouank.
12. Potred eured.
13. Marharid Lorantz.
14. Giletta ar bouder.
15. An traonvillin.
16. Margodik laboessière.
17. Bruillac.

Conte des 2 docteurs. An itron a Coatalec, tennet deus dindan kazelge. K/ivinen Coat-allec en Plougonver [sic].

18. Kloareg crec'h menez.
19. Greg prizon gwenet.
20. Iouar guernachane.
21. Aliedik ar mad.
22. ar menec'h ru.
23. maner tremenek.
24. feunteun voas allek.
25. an den a arme.
26. teir noz o.

[page 2]. 3° cahier [sic]

27. Esope (mistère).
28. ib. Sant deus a pere na ouzer ket kasimant deus ho buez.

4° cahier

Ar kombat a tregont (mistère)

4° cahier [sic]

29. liste de 151 cantiques et mystères imprimés.
30. Chanson : Me meus choazet eur vestrez.
31. Clemvan (rekision kentan).
32. va flanedenn so kalet.
33. cupidon.
34. Liste d'autres chansons.

4° cahier [sic]

35. Renean ar glas.
 36. Bannier breiz.
 feuilles volantes [sic]
 37. traduction par M. de St Prix de Renean glas.
 38. traduction de la dame du Faouet (mar dan me
 d'an arme).
 39. Pa oan var mene, texte et traduction.
 40. ib. Compliment et invitation de noce (?) texte
 et traduction.
 41. le bonhomme Michel aux élections de Came-
 let (?) dialogue ».

An daolenn-se eta a zo o tegeriñ al levr 92 ; met
 ne glot ket a grenn gant an danvez a zo el levr.

Da gentañ ; meur a werz a zo ha n'emaint ket mui
 ennañ. Evit skouer : *K/vegan ag an tourellou* (nive-
 renn 2) ; *Pennanguer a delandan* (niverenn 3) ; *ar*
menec'h ru (niverenn 22) ; nag ar gontadenn *An*
itron a Coatalec.

A-hend-all, el levr, war-lerc'h an niverenn 32, *Va*
flanedenn so kalet, e kavomp :

Renean ar glas.

Banniel Breiz.

Ivonna.

Fragments.

Greg he daou briet.

Greg he daou briet (eil gwerz).

Fanchic a janton.

Karante.

(Ar werz-mañ n'he deus nemet ur bajenn, ar fol.
 123, an diwezañ).

Kement-se ne glot ket kennebeut gant an daolenn-
 benn.

Gwasoc'h c'hoaz, ano ur werz el levr n'eo ket heñ-
 vel ouz hec'h ano en daolenn :

Fiacra calvez (niverenn 6) en dornskrid, a zeu
 da vezañ *Cloarec Lambol* en daolenn-benn ;
Marc'hadour K/ahes (N^{enn} 7), *Marc'hadour Rouan* ;
Potred eured (N^{enn} 12), *Breudeur euret* ; *Alidik ar*
mad (N^{enn} 21), *Eskop Penarstang* ; *Louar Guerna-*
channe (N^{enn} 20) *Louar min guernahane*, h.a.

E-touez gwerzioù dornskrid 92 n'eus bet emban-
 net nemet hiniennoù anezo :

gant an ao. P. le Roux, *Annales de Bretagne*,
 t. XXII, nov. 1916 : *Coat ar Fo*, p. 58 ; *BruñMac a*
Kerroue, p. 60 ; *Stang Bizien*, p. 64 ; t. XXIV, Juillet
 1909, *Banniel Breiz*, p. 552.

gant F. an Uhel, *Annales de Bretagne*, t. V, avril
 1890, *Cloarec Traonvilin*, p. 486. (F. an Uhel, hervez
 ma c'heller hen gwelout dre e gaieroù miret e
 Levr di Roazon, en doe adskrivet evitañ un 3 pe 4
 gwerz-all bennak diwar dornskrid 92).

Peurvuiañ en dornskrid 92, da heul ar werz, e vez
 kavet ano an itron de Saint Prix, skrivet evel-hen ;
 Mme de St Prix, ha, war-lerc'h, alies gwech, ar
 bloaz maz eo bet ar werz pe dastumet pe, da viha-
 nañ, kaset d'an ao. Pengwern. Kaout a reer, evit
 skouer *Minores pemp bloas* (N^{enn} 1) *Made de St Prix*,
av. 1851 ; *Ar vreg krouget*, (N^{enn} 20 el levr) *Made de*
St Prix, an. 1851, h.a.

Setu aze eta lodenn an itron de Saint Prix e das-
 tumadenn Pengwern, Levr di Broadel Bro-C'hall.

Hogen, evit studiañ spisoc'h an dornskrid 92, ha, war un dro, dastumadenn Pengwern, e vezo ret, hivi-ziken, kaout dirak an daoulagad daou dornskrid-all, aozet ivez gant an itr. de Saint Prix, *dornskridoù Lesquivit*.

D'an 2 a viz Genver 1937 en em gaven e maner Kerdaoulas, parrez Lan-Urban, o klask keloù eus ar *Barzaz-Breiz*, digant an Dimezelled de Boisanger, merc'hed bihan an ao. Kermarker, hag e-pad ma gomzemp eus o zad koz, an Ded de Boisanger a ziskouezas din daou gaïer bras, enno gwerzioù a-leiz e brezoneg, kinniget dezo, nevez a oa, gant o moereb, an itron de Lesguern ; an daou zornskrid a zouge skritur an itron de Saint Prix.

Ha me mont, tost goude, da vaner Lesquivit, e Dirinon (e-kichen Landerne). An itron de Lesguern va degemeras. D'ar mare-se, he doa 90 vloaz pe dost. Maro eo abaoe. Ganti hec'h-unan eo am eus klevet doare an daou zornskrid.

He mamm, an itron de Lannurien, a anveze mat tiegez Saint Prix ; a-hend-all, e plije dezi kenañ ar varzoniez ; barzonekaat a rae zoken, nemet e galleg, war danvez brezonek (7). Hag o welout kement-se, an ao. Charlez de Saint Prix a fellas dezañ ober dezi plijadur en ur ginnig dezi an daou zornskrid, enno gwerzioù brezonek dastumet gant e vamm, an itron de Saint Prix.

Lennet em eus an dornskridoù-se gant evez ha talvoudus dreist am eus kavet anezo, evit studi hol lennegezh.

(7) Gwelet em eus, e Lesquivit, ur c'haïer, ennan gwerzennoù e galleg, aozet gant an itr. de LANNURIEN : ano unan anezo *Les neuf couteaux d'or*.

Setu amañ, war pep hini, un disterañ sklerijenn. *Dornskrid kentañ*. Al levr-mañ a zo lakaet ennañ daou gaïer, staget an eil e-kichen egile, dindan ur golo hepken.

Er c'hentañ kaïer (48 p.) 9 gwerz, ha da heul, un nebeut rimadelloù. En eil kaïer (56 p.) 9 gwerz all ha d'o heul, ur gontadenn.

Setu amañ taolenn pep kaïer, evel m'int skrivet e skritur an itron de Saint Prix.

Taolenn gentañ :

- 1° rosmelson
- 2° Jeannette riou
- 3° Youenn Camus
- 4° Yvonna Yudec ou Jeannette Iudic
- 5° macharid K/amoal ha cloarec gall ou grall.
- 6° testamant marquis guerrand
- 7° ar gwir madec, ha baron nevet
- 8° feuntenella
- 9° marquis trédré
- 10° quelques rimes bretonnes

Eil taolenn :

- 1° cloarec crech menez a zo bet crouguet
- 2° grech prison guenet
- 3° louar guernachanne
- 4° alliedic ar mad
- 5° ar menech ru
- 6° maner tremenec
- 7° ar voas allec
- 8° an den a arme
- 9° teir noz so
- 10° contaden K/vinen Coatalec.

Eil dörnskrid. Al levr-mañ a zo ennañ daoù gaier-all, staget ivez dindan ur golo hepken.

Er c'hentañ kaier, (98 p.) ur « mister » e brezo-neg, *Esope*, ha da heul, dre zindad ar gerioù-mañ : « ar furnez, an dalvoudegez, so boull ho guelet asamblez ».

Ar « mister » a zo skrivet war 61 pajenn, e gwerzennoù daouzek silabenn, ur c'hoarier — da skouer Xantus — o respont d'ur c'hoarier all — da skouer Zenon, — hag amañ-ahont notennouigoù evit blenniañ respontoù ar c'hoarierion o vont-dont war ar c'hoarilec'h.

Da heul ar « mister », « anoiou soent deus a pere n'ha ouzer quet quasiman deus ho buez ».

En eil kaier, (96 p.) 17 gwerz, an anoiou anezo en daolenn-mañ :

1. ar minoress pemp bloaz
2. K/vegan ac an tourellou
3. pennanguer ha delandan
4. Bodeillo
5. Stanq bizien
6. fiakra calvez
7. Marc'hadour K/ahès
8. coat ar fao
9. ar Labourer ac ar martollod
10. ar sorceres
11. ar comte yaouanc
12. pautred Eured
13. marc'harid Lorantz
14. giletta ar bouder
15. an traon vilin
16. margoddic Laboissier
17. Bruillac.

Amañ hag ahont, notennouigoù e galleg evit sklerijennañ danvez ar gwerzioù. Evit skouer :

p. 109, gwerz K/vegan ac an tourellou : « Kervegan est en plouaret ou plousellem. Lesormel est en Plestin. Cela se passait vers la fin du XVIe siècle ».

p. 115, gwerz *Pennanguer* :

« Ces deux familles ont été depuis divisées entre elles jusqu'au mariage de M. de *** avec Mlle De *** [Mlle de Laboissière] qui était issue de la famille de Pennanguer ».

p. 116, da heul an hevelep gwerz :

« Cette chanson nous vient d'un descendant du Merer, l'un des meurtriers de Pennanguer. Les Merer furent envoyés au Moulin du Rodour, dont ils ont joui comme récompense. Pennanguer est en Trédudall. La famille habitait K/envern ».

p. 169, gwerz *Rogard*, ha marcic *Euret*, daou breur *robard* :

« On dit que leur force était dans leurs cheveux, qu'ils n'avaient jamais été coupés, et que comme Samson ils faisaient des prodiges de valeur. Un homme réussit à les couper ».

p. 185, gwerz *margodic parouss plougonver* :

« L'auberge est près de Coat an noz, en allant a bre près le pont veur et St tugdual ».

p. 192, gwerz *Bruillac K/roue* :

« Il faut nécessairement qu'il y ait une suite. La vierge a depuis la tête décollée dans la chapelle de bon voyage ».

Aes eo gwelout e kaver, e-touez ar 35 gwerz-mañ, 23 e dörnskrid 92 Pengwern ; met 9 eus ar c'hentañ kaier n'emaint ket e dastumadenn Pengwern, — ha koulskoude int, d'am meno, a-bouez, — na kenne-

beut ar gwerzioù o ano : *Ar menec'h ru, Kervegan hag an Tourellou, Pennanguer ha Delandan*. Ne kavomp ket kennebeut e Pengwern « mister » *Esope* na kontadenn *Coatalec*.

Dornskridoù Lesquivit a ziskouez bezañ eta talvoudus ha frouezus evit anaout gwelloc'h ha klokoc'h hol lennegezh poblél ha gwerinoniezh Breiz.

Kemeromp da skouer, e dornskridoù Lesquivit, ar werz-mañ-gwerz evit he lakaat keñver-ha-keñver gant gwerzioù Pengwern, Kermarker, pe F. an Uhel, heñvel outi.

E-keñver Pengwern, da gentañ : gwelout a reomp ne glot ket atao doare skrivañ an daou dastumer :
Pengwern 92 : Nep ha neus c'hoant d'ha gwela truez,
Mont dilun d'har c'hastel nevez.

Lesquivit II : Nep ha neus choant d'ha gwouela truez,
mont dilun d'har castel nevez.

(gwerz *Ar minorez pemp bloaz*, poz. 1).

Ar gwerzennoù avat a zo peurvuiañ klok a-walc'h an eil diouz eben ; e gwerzioù'zo koulskoude, Pengwern a lamm eur poz bennak, meur a hini zoken a-wechoù. E gwerz *Fiacra Calvez* (anvet c'hoaz *Cloarec Lambaul*, pe *Cloarec an about*), dornskrid Lesquivit en deus 43 poz muioc'h eget Pengwern 92.

Ha kement-mañ a welomp c'hoaz : Pengwern, pa n'eo ket sklaer evitañ ur ger pe ur werzenn, skrivet dezañ gant an itron de Saint Prix, ne zifazi ket ar ger pe ar werzenn war e zornskrid ; skrivañ a ra evel ma'z int bet kaset dezañ. E gwerz *Stang Bizien*

(*Kloarek Kericuff*), embannet a ziw ar dornskrid Pengwern, en *Annales de Bretagne*, t. XII, nov. 1906, p. 647, gant an ao. P. le Roux, e lennomp an div werzenn gentañ evel-hen :

Me ho ped, Spered Santel,
Em daoulin plezisset...

Petra a dalv da vezañ ar ger « plezisset » ? An ao. P. le Roux a lavar ; « Lennañ a ran « plezisset » ; koulskoude al lizerenn a skrivan z, n'eo ket diarvar ». Ha lavarout a ra goude-se : « Ne anavezant ket ar ger-se. cf. Ernault, *Glossaire moy. bret.* s.v. *plez* : « *peb seurt pleissinet* » toutes sortes d'infirmes... cf v. *plaisier, pleissier, plier, abattre, accabler* ». Hag an ao. le Roux, a-dro : « à-genoux ».

Ma ! e dornskrid Lesquivit, ar ger-se a zo skrivet ivez « plezisset ».

(Gwelit ivez gwerz *Coat ar Fao* (op. cit.) hag an notennig ; *Bruillac ha Kerroue*, embannet gant an ao. P. le Roux, hag adskrivet ivez e kañer F. an Uhel hag e dornskrid Lesquivit).

N'eo ket hepken dastumadenn Pengwern a c'hellomp lakaat keñver-ha-keñver gant dornskridoù Lesquivit, met ivez *Barzaz-Breiz* Kermarker ha *Gwerzioù* ha *Sonioù* an Uhel.

Ar *sorcerez* (Lesquivit II) daoust ha n'eo ket danvez *Loiza hag Abalard* (*Barzaz-Breiz*) ? *Rosmelson* Lesq. I) ha n'eo ket da geverata gant *Fillorez ann aotrou Gwesklen* (*Barzaz-B.*) ; *Yvonna Yudec* (Lesq. I) gant *Jenovefa Rustefan* ; *Marc'harid Lorantz*, gant *Itron Varia Folgoat* ? Ha diboan, e vefe kavet c'hoaz un hanter-dousem all eus kanaouennoù ar *Barzaz-Breiz*, an danvez anezo e dornskridoù Lesquivit.

Kavout a reer ivez kement-all ha muioc'h e-touez

Gwerzioù ha *Sonioù* dastumet gant F. an Uhel. Evit skouer lakomp kichen ha kichen *Bugel al Laourek* (*Gwerzioù* I p. 242) hag *Ar minores pemp bloaz* (Lesquivit II) ; *Jannik ar Bon-Garçon* (Gw. I p. 354) ha *Marc'hadour K/ahès* (Lesq. II) ; *Mari Kelenn* (Gw. I p. 88) ha *Grech prison guenet* (Lesq. I) ; *Ar plac'h hi daou bried* (Gw. I p. 266) hag *Ar voas allec* (Lesq. I) ; *An doganed* (*Sonioù* II p. 42) ha *Louar Guernachanne* (Lesq. I). Mar n'int ket heñvef-klok an eil ouz eben, e kavomp koulskoude an danvez anezo tost kar ha gwerzennoù pe bozioù ger evit ger.

E soñj emamp da voulc'hañ hep dale, un hevelep labour, evit studiañ spisoc'h pep gwerz ha lakaat, dre-se, ar studierion, ar ouizieion vrezonek da ober muioc'h a stad c'hoaz ouz hol lennegezh poblet. Hervez doare, goude gwelout, e c'hellimp degemerout ar pezh a gavomp diskleriet en ur pennad studi war an Uhel ha Kermarker (*Tezenn war Luzel*, p. 330) : « Kermarker, aozer ar *Barzaz-Breiz*, gantañ etre e zaouarn gwir ganaouennoù ar hobl, en deus gallet krediñ e oa ar gwerzioù-se koz kenañ o danvez ; met mastaret dre bezañ bet digaset betek ennomp a veg da veg war muzelloù ar ganerion ; fellout eo bet gantañ o aozañ a-nevez, o c'hempenn, o gwellaat pe e galleg ».

Ha, (loc. cit. p. 341) « An Uhel a ginnige da forzh piv lakaat keñver ha keñver gwerzioù dastumet gant Pengwern, hag ar re dastumet gantañ. Bez' e c'helle, hep kaout aon da vezañ dislavaret ha tamallet e gaou ».

Dornskridoù an itron de Saint Prix, nevez-kavet e maner Lesquivit a c'hello teurel o fouez e skudell ar valansoù.

An itron de Saint Prix a zo douaret e bered Plouian ; ha war ar maen-bez e c'hellomp lenn : « Ci-gît Emilie Barbe Guiton, Veuve de M. Charles Tixier Damas de Saint Prix, ancien officier de la marine royale, ancien maire de Ploujean, décédée à Morlaix le 27 avril 1869, à l'âge de 80 ans, munie des sacrements de l'Eglise ». Ha da heul ar c'homzot-se, ar re-mañ a zo bet skrivet, e brezoneg avat : « Pedit Doue evithi ».

Ya, pedomp Doue eviti, evit trugarekaat ar wir Vreizadez da vezañ karet he bro, ha dastumet he gwerzioù kaer ; he zrugarekaat ivez da vezañ dre-se, miret betek ennomp un elfennig beo-buhezek eus Spered hag ene Breiz.

Kanenn ar Galon

Troet diwar St Yann ar Groaz (1542-1591)

1

E kreiz un noz teñval
Entanet ma oan gant karantez hag enkrez,
O evurusat planedenn !
Ez is ermaez, hep bezañ gwelet,
Ermaez eus va zi a-dal neuze sioulaet.

2

En noz, padal er surentez
Dre ar skeul dianav, me dindan guz,
O evurusat planedenn !
En noz, padal er surentez,
Eus va zi a-dal neuze sioulaet.

3

En noz-se benniget,
E kuz, rak den n'am gwele,
Ha me ivez, ne sellen ouz netra,
Hep gouloù, hep blenier,
Nemet ar flamm entanet em c'halon.

4

Honnez ayat am blenie
Gwell eget sklerijenn greisteiz
D'al lec'h ma 'm gortoze
An hini ' anavezen mat-tre,
Lec'h na oa den.

5

A noz, he deus va bleniet,
A noz karadecoc'h eget tarz an deiz,
A noz he deus unanet
Ar C'hariad hag ar Garedig
Houmañ, er C'hariad treuzkemmet.

6

War va brennid goloet a vleuniou
A viren holl evitañ e un-penn,
Eno e chomas-eñ kousket
P'edon ouz e wentañ gant ur gwenter-sedrez.

7

Red-avel an darzell
E-pad ma flouren e vlev
A c'hloazas din va gouzoug,
Hag e simplas va skiantoù.

8

Mut e chomis ; o 'n em lezel,
E soublis va dremm ouz va C'hariad.
Paouez a reas pep tra, en em reiñ a raen,
Oc'h ankouaat va frederi
Bet dilaosket touez al lili.

■

Ano ar ganenn-mañ en e hed a zo : « Kanenn ar Galon lec'h ma kan-hi ar blanedenn vat he deus bet o tremen dre noz teñval ar feiz e-kreiz noazder an emziouer, betek an unvaniez gant he muiañ-karet ». Reiñ a ra da gompren menoz an oberour en deus

klasket skeudenniñ dimp goursav an ene ermaez eus ar c'haranteziou douarel d'en em gaout a-stok ouz Doue. N'eus ket par d'ar Spagnolat Sant Yann ar Groaz evit bezañ taolennet dimp, dindan komzoù re-sis ha barzonius-tre war un dro, kevrinoù donañ buhez an ene. Ur gwir varz eo Sant Yann ar Groaz, hag e gomzoù, zoken goude bezañ troet, a vir un ton hael hag uhel, un dro gwevn hag heson a zo un dudi.

Ar re a oar petra eo ar goursav-ene n'o devo ket poan oc'h heuliañ soñj an oberour : an ene lusket gant karantez Doue, a ya ermaez eus ar soñjoù douarel, ermaez eus c'hoantegeziou ar c'horf ; pep tra en dro dezañ 'zo sioulaet hag ez a betek kaout Doue ; santout a ra neuze ar galon emañ Doue o karout ane-zh hag o stekiñ outi, hag ar galon n'he deus ken soñj nemet chom er garantez-se. E barr ar goursav avat, e koll an ene betek santerez an traoù diavaez, hag e chom, difiñv, en e arvestadenn.

Ar ger « gwentañ » implijet en droidigez a dalv kement hag « aveliñ ». Evit ur « gwenter-sedrez », komprenit un aveler (éventail) koad-sedrez.

Kontadenn an dud kouezet e toull ar maro ⁽¹⁾

gant Maodez Glanndour

Ur Roue a oa, roue ar Vuhez e ano, leun a gaerder, a levenez, a yaouankiz. Ha daoust dezañ bezañ koz-koz-koz, e chome bepred en e gorf hag en e spe-red, ken yaouank, ken kaer, ken lirin ; rak roue ar Vuhez e oa.

Un domani bras-bras a oa dezañ, ha pinvidigeziou diniver. Ha setu ma soñjas : « Ezomm am eus ur mevel evit bezañ mestr war va loened evit bezañ merour va douaroù ». Goprañ a reas eta un den yaouank gant e wreg, hag e lavaras dezo : « Ho lakaat a ran da verourion war va domaniou. Hag aes e vo deoc'h al labour. Rak n'ho po d'ober nemet ren war pep tra, al loened, an hadoù, ar gwez. Sentiñ a raint ouzoc'h... Kement tra 'zo amañ em liorzoù bras a zo deoc'h. Nemet e vo ret deoc'h diwall pa viot o vale em rouantelez : toulloù bras divent a zo em liorzoù, islonkoù spouronus a laka da gouezañ e Bro an Anken hag ar Maro. Taolit evez pa gerzot, na gouezfec'h ebarz, rak ne vefec'h ken evit mont ermaez anezo.

(1) Ar kontadenn-mañ a zispleg dindan skeudennoù, ar gelennadurez kristen diarbenn ar pec'hed hag an dasprenidigez. Servijet he deus din d'ober skol gatekiz, hag ivez da brezeg e retredoù Pask bras ar Vugale.

Evurus e veze mevel ar Roue hag e wreg, pa n'o doa nemet bale d'ober er rouantelez pinvidik, ha soueziñ a raent dirak kement loen mistr, kement bleunienn frondus ha kenedus, kement frouez saourus a gavent. Nemet dre forz mont, ne daoljont ken mui evez ouz an islonkoù spouronus, hag un deiz ma oant oc'h ebatal o daou, kazel ha kazel, e kouezjont e barz unan eus an toullou bras.

Ruilhal, diruilhal a rejont, drailhet, kignet gant an drez, gant ar begoù-roc'h, betek sol an islonk, brevet, semplet, hanter-varo.

Gouyender an toull o lakaas da zisemplañ. Ha klask a rejont gouzout pelec'h edont. Endro dezo ne oa nemet ar roc'h a-serz, ar roc'h yen, mouest, garo. War un tu avat e tigure dor un hent, met war an nor-se e weljont skrivet e lizerennoù bras ar c'homzou-mañ : amañ eo Bro ar Maro ha rouantelez an Ankoù. Gwir e oa eta kement en doa lavaret ar mestr dezo. Pegen diskiant e oant bet.

Er vro-se, ne oa ken an heol evel e rouantelez ar Vuhez, un heol drouk ha glazard e oa. Ha ne ziwane eus an douar dindan e vannou, nemet spern, drez, ha kabelleù-touseg. Al loened elec'h bezañ kuñv ha doñv evel gwechall a dec'he bremañ diouto, pe a gruge outo.

Eno koulskoude e oa ret dezo hiviziken bevañ e kreiz ar boan hag an anken.

Treiñ a reas an amzer : bugale o doe, ha mervel a rejont. Bugale o bugale a zeuas da vezañ ur bobl bras, ha kantvedoù a dremenas, ma teujont da ankouaat ar rouantelez lugernus ma oant kouezet diouti. Nemet hiniennoù, a varead da varead a zeue endro betek strad an islonk, hag o sellout ouz ar skleri-

jenn o tont eus al lein, e c'harment war du mestr ar Vuhez, gant skrij bras hag anken ; hag e c'houlennent digantañ daoust ha ne vefe ket evito ur silvidigez, un tu da vont ermaez ac'hano.

Netra ne responte.

Nemet un deiz, mab Roue ar Vuhez o klevout ar c'hlemmoù taolet gant mibien Bro ar Maro a voe teneraet e galon. Hag ez eas da gaout e dad, o lavarout dezañ : « Truez am eus ouz an dud-se a vev abaoe keit dindan skeud an Ankoù. O buhez n'eo ket ur vuhez. C'hoant am eus d'ober un dra bennak evito. Me a fell din diskouez d'an holl ez oc'h madele-zus, Va lezit eta d'o zennañ eus puñs ar Maro. Ne servij ket d'ho klod kaout tud evelse dilezet etre daouarn ar boan. Klodusoc'h e vo deoc'h pa vo amañ er sklerijenn o meuriadoù ouz ho meuliñ. — A Mab, gwelout a ran da garantez em c'heñver ha da drezouto. Met n'ouzout ket peseurt priz a zo merket d'o daspren ! Ret e vo dit diskenn en o bro, kemer o doare dister, ha dreistholl kleuziañ gant da zaouarn noaz ur wenodenn-sav war grap an islonk, hag en diwez, goude an doanioù garvañ, e tañvai ar maro, pok an Ankoù e-unan.

Ar Mab a asantas : « Ha pa vefe diaesoc'h c'hoaz kant gwech e rafen, emezañ ».

Diskenn a reas eta er Vro Villiget ; hag en em ziskouez a rae en e ziavaez, evel unan eus an dud. A-

benn ur pennad, en em lakaas da gomz outo ha da ziskuliañ dezo madelez e dad ha kaerderioù dispar e Rouantelez. Hiniennoù, ur bagadig, a voe dedennet gant e gomzoù hag a gredas en e lavar. Neuze en em lakaas da ziskouez dezo an hent evit mont endro e Bro ar Vuhez, ha kregiñ a reas gant e labour divent, kleuziañ gant e zaouarn noaz er roc'h, ar wenedenn da sevel o troiata betek lein an islonk.

Ar pezh a vije bet dic'hallus d'an dud, ha pa o dije tremenet mil bloaz ouz hen ober, kleuziañ er roc'h kalet gant o daouarn noaz, hen ober a c'helle koulskoude en abeg dezañ bezañ mab da Roue ar Vuhez. Ar mein a strake, a 'n em ziframme, a vruzune evel dre vuzud dindan e zaouarn.

Evit se ne vanke ket ar boan dezañ. Kerioù troc'hus ar mein a roge e zaouarn. Kroc'hen e vizied a zo bremañ rimiet ganto evel gant ul livn. Diwadañ a reont. Seul vui ez uhela seul vui e teu da c'hloazañ. E zaoulin ivez, n'int ken nemet gouli. Daoust hag e c'hello mont betek ar penn ? Daoust ha ne vo ket aner e labour ? E benn, e gorf a-bez a zo bet roget gant ar spern a c'holo krap an islonk, ma rank stourm outo da zigeriñ an hent. E zilhad, n'eus mui anezo, pa 'z int aet a dammoù. Adalek e benn betek e dreid, n'eus anezañ met ur gouli.

E vignoned zoken se gredont ken mont war e lerc'h. Spontet int ouz e welout, ha chom a reont a bell, mantret.

Erfin e tiz kleuziañ betek an uhelañ : setu ma tosta d'ar gorre. O, pegen poanous ar pazennoù diwezañ. Diviet eo e nerz, n'eus mui gwad ennañ. Met setu ivez al labour echu : trec'het en deus. Un hent a zo, un hent da vont ermaez eus dalc'h an Ankoù ha

da bignat er rouantelez kent. Echu eo. Hag e Dad 'zo aze oc'h astenn e zivrec'h davetañ d'e zegemer ha d'e harpañ. Met siouaz ne fiñv ken ; ouz treid e Dad e kouez maro.

Maro. Met e dad a zo mestr ar Vuhez, ha galloud en deus d'e adsevel da vev. Eñ hag en deus trec'het war an Ankoù, nann, ne chomo ket etre daouarn ar maro. « Ennout muioc'h eget biskoaz, eme an Tad, e lakaan va dudi ». Hag en ur lavarout se, e pok ouz tal e Vab, gant ur pok kerf tener ma voe ur pok a vuhez a bareas anezañ eus kement droug ha kement gouli. « A va mab kalonek, emezañ, dellezek out ma roin dit an enorioù brasañ, te hag en deus gouzañvet kement evit gonit d'am c'hlod un engroez a servijerion. Ar bobl nevez-se a lakaan dindan da veli : te an hini a vo roue warno em rouantelez. O ren a ri da viken ».

Hag evit diskouez d'an holl ar galloud bet roet dezañ, e wiskas anezañ en ur sae ruz-tane, hag e lakaas ur gurunenn aour war e benn.

O vezañ gwelet ha klevet kement-se, e geneiled a-wechall, divec'hiet o aon ganto, a bigne bremañ gant an hent, hag a zeske d'an dud mont war lerc'h mab ar Vuhez gant ar wenedenn striz.

Hag e lavarent : « Heuilhit an hent o troiata war du ar sklerijenn hag ar vuhez nevez. N'it ket da vont dioutañ nag a zehoù nag a gleiz. N'it ket a zehoù d'en em luziañ er spern, rak gloazet e vefec'h ganto, roget, drailhet, koll a rafec'h ho nerz hag e chomfec'h sac'het

enno, dalc'het ganto en ho pignidigez. Ha n'it ket a gleiz. Rak gwasoc'h eo c'hoaz : kouezañ a rafec'h adarre e strad an toull, ha marteze e vefec'h ken brevet evit ar wech, ken na vefec'h ken evit adsevel. »

Daoust d'ar c'homzoù-se, e weled, siouaz !, ur wech an amzer, unan bennak o kouezañ e strad an toull, ha seul uheloc'h ma koueze dioutañ, seul wasoc'h e oa e gouezadenñ. Kaer o doa ar re all lavarout dezo chom hep sellout ouz ar strad, hiniennoù ne sentent ket, ha badaouet, mezevennet e oant sachet adarre d'ar maro.

An Ankoù a oa an hini a glasse trelañ an dud, eus strad an islonk. Droug ennañ o welout e tec'he bremañ an dud eus e rouantelez ha n'en dije ken krog warno, en doa gwisket dilhadoù lufr, arc'hant hag aour, hag ober a rae troioù ouesk, sebezus, o varvailhat hag o fimbouchal gwasañ ma c'helle. Pa veze skuiz gant ar c'hoari-se, en em lakae gant e wellañ vinistred ha merc'hed kenedus e lez, da zansal, da gorollañ flour pe da ebatal taer, tro ha tro war donioù glas, dous ha lubanus, tro ha tro, war donioù ruz, tregernus, c'hoarzus, dillo.

Met ar re a bigne gant ar wenodenn-sav, a-barfeter, a gane, savet o daoulagad war du al lein, kanennoù leun a beoc'h, a levezeg hag a drivli. Ha pep ma savent davet al lein e tañvaent muioc'h mui kaerder ar sklerijenn hag ar vuhez divrall o tostaat.

Daoust hag e c'hell ar brederouriez bezañ broadel?

gant Maodez Glanville

Mar stagan hiziv gant ar gudenn-mañ : Daoust hag e c'hell ar brederouriez bezañ broadel, eo dre ma santan muioc'h mui emañ ar goulenñ-se dindan soñjoù ul lodenn vat ac'hanomp, ha zoken hep gortoz pelloc'h, na sellout a dost, eo bet respontet gant kalz : « Ya, evel just ! ar Brederouriez a c'hell bezañ broadel. Daoust hag e vefe ar gwir ganto, pe ne vefe ket ? Penaos e c'hell ar Brederouriez bezañ broadel, penaos ne c'hell ket, setu ar pezh a glaskin resisaat.

Labour pennañ ur prederour a zo bepred diveskañ pezh a chom luziet e spered an dud. Hag amañ ivez eo rouestlet mat an traoù. Marteze n'eo ket souezus, rak al lodenn vrasañ eus an dud a'n em laka war soñjoù uhel, n'int ket bet stummet gant o studioù araok da vont warno. Ha kudennoù diaes-tre ez eus er bed. Amañ eo bepred hevelep tra. Ar pezh a vez kemmesket peurliesañ diwar-benn ar gudenn a fell dimp studiañ hiziv, eo an diforc'h a zo etre ar ouiziegezh hag ar pezh a zo soñjoù kustum an dud.

D'ho lakaat da dañvañ ar veskailhez a vez graet a-wechoù e vo awalc'h din lavarout am eus lennet n'eus ket keit-se, e tleemp ni Bretoned, krediñ e

treuzannezerez an eneoù en abeg d'an Drouized koz, hervez, bezañ kredet kement-se. Setu eta kemmesket tachenn ar skiant, hag hini an hen-soñjoù. Marteze e vo goulennet dimp hepdale, krediñ ez eo Mojenn Kuc'hulain un dra istorek penn da benn. Farsal a ran, ha sklaer eo n'haller ket kemer da wirionez kement soñj keltiek koz, en abeg ma 'z eo bet ur soñj keltiek koz. Koulskoude, daoust ha ne c'hell ket hor prederouriez kemer ul liv dezi hec'h unan, hag hi o chom gouiziegezh ha skiant rik ? Daoust ha n'omp ket evit gwelout spisoc'h traoù zo, evit o displegañ gant muioc'h a sked en abeg dimp bezañ brezoned ?

Talvezout a ra dimp ar boan degas ur respont d'ar goulennoù-se. Rak muioc'h mui e klaskomp lakaat war wel pezh 'zo dimp, pezh a c'hellomp ober ; ni a fell dimp spisaat hon doareroù hag hon perzioù dibar. Muioc'h mui e teuomp da veizañ peseurt lec'h eo hon hini e bed ar spered.

Met awalc'h am eus troiataet en dro d'am c'hudenn, poent eo dimp bremañ mont enni. Hag evit se klaskomp petra a ro d'ur bobl ur stumm-spered dezi hec'h unan ?

Daou dra : ar speredegzh hag ar sevenadurez. Displegomp petra int.

An eil hag egile n'int ket diouz ret gwirionez, mel barnadennoù, soñjoù uheloc'h pe izeloc'h, fetisoc'h pe difetisoc'h, sklaeroc'h pe deñvaloc'h.

Ar *Speredegzh* da gentañ eo er spered, tachenn ar soñjoù izelañ, ar re fetisañ. Lakomp en o zouez soñjoù ar skiant prenet, an temz spered silet ennomp gant hon doareoù-bevañ, gant an darempredoù hon eus gant ar re all. Evelse ez omp douget da welout pe tu laouen, pe tu teñval ar bed. Ur bobl ivez kemeret

en ur pred eus hec'h istor, he deus evelse un temz-spered boutin. Speredegzh ur bobl eo an dra-se ; ar santadurioù boaz, ar faltaziennoù kustum, an eñv-radurioù ; ha setu ar pezh a servij dimp er vuhez pemdeziek da varn an dud, da varn an darvoudoù, da gaout kaer an dra-mañ-dra. Kemeromp da skouer ar gwerzioù koz : degas a reont dimp un testi sklaer eus speredegzh hon tadoù. Gwelout a reomp enno petra o entane, petra a lakae droug enno, penaos e varnent ur muntr, ul laeroñsi. Peurliesañ e chom ar Speredegzh un dra diemskiant d'an dud. Nemet e c'hell ivez dont da vezañ emskiantek. Evelse bremañ e klaskomp muioc'h mui splannaat petra omp douget da santout, da verzout, da faltaziañ. Ha gallet em eus ober ur pennad da ziskouez perzioù hor speredegzh vrezon.

Penaos avat e tro ur bobl da gaout ur speredegzh dezi hec'h unan ? Diwar stumm he gouenn e vefe, pe diwar stumm he bro, diwar ar boazioù koz, diwar he doare bevañ ? Ya, diwar kement-se war un dro, hep na vefe aes bepred lavarout petra da skouer a zo a-ouenn, ha petra zo tra desket diwar bevañ gant ar re all. Evel am eus notet dijà, speredegzh un den ha speredegzh ur bobl a c'hell kemañ, hag a gemm. N'eo ket bet bepred ar Vrezoned tud aonik ha lent evel maz int bremañ diwar kantvedoù a heskinerez. Ni hon unan, diskennomp en hor soñjoù, ha gwelomp daoust ha n'hon eus ket kemmet goude en em lakaat war an traoù keltiek, daoust hag e welomp ar bed hag ar vuhez en hevelep doare hag araok ?

Met peseurt diforc'h a zo etre ar Speredegzh hag ar Sevenadurez. Hemañ : Speredegzh ez eus keit ha ne lakaomp ket hon soñjoù da vezañ mat ha gwirion

evit pep den. Plijout a ra dimp-ni Kelted an tresadurioù troellennek, met ne vennomp ket e vefent plijus da gement den. Sevenadurez ez eus avat pa fell dimp reiñ d'hor menozioù un talvoudegez hollek. Sevenadurez eo ar soñjoù a lakaomp da wir en holl d'an holl, ar re a dalv diouz hor soñj, evit pep den e n'eus forz peseurt amzer ha peseurt bro. N'eo ket da lavarout e vefe gwirionez da vat ar pez a lakaomp da wirionez. Koulskoude, kement-mañ a chom bepred : pep den, pep bobl a laka da wir en un doare klok hag hollek, un toullad menozioù. Ar soñjoù a laka an den da beurwir a gemm hervez an amzerioù hag ar broioù. Lies a sevenadurezioù ez eus. Ha gouzout a reomp re vat penaos e fell d'ar C'hallaoued lakaat war ar re all menozioù ha ne gavomp ket mat evidomp. Tachenn ar menozioù lakaet da sevenadurez a c'hell bezañ frankoc'h pe strisoc'h hervez ar pobloù : ur si eo da skouer d'ar C'hallaoued, lakaat da sevenadurez kement soñj a dremen en o spered, ken sur int ez int pennpatrom mab-den. Petra'ra d'ur bobl kaouf ur sevenadurez. Ar c'helenn, labour ar skolioù, pouez ha levezon al lennegezh hag an arz. Evelse e Bro C'hall, abaoe amzer an Azginivelez, emañ o ren ar sevenadurez pagan-latin, diwar bouez ar skridoù hag an oberennoù-arz bet savet gant ar soñj-se, diwar bouez ar skolioù meur o kenderc'hel start en hent-se, hag o stummañ disehañ speredoù nevez a stumm d'o zro reoù all.

Da glozañ diwar-benn ar Speredeged hag ar Sevenadurez, lavaromp eta, ez eo ar Speredeged lodenn ar soñjoù izelañ e spered un den, ar soñjoù fetisañ, ar re a chom dianav ar muiañ daoust dezo bezañ implijet kenañ. Ar Sevenadurez eo lodenn ar soñjoù uhel,

difetis, hag hollek, a zeu dimp diwar gelennadurez ha gant al levrioù.

Lavaret am eus dijà e c'hell en ur bobl ar speredeged hag ar sevenadurez bezañ ur c'hemmesk a wirionez hag a falsentez. N'eus ket ur bobl a vefe perc'henn d'an holl wirionez, hep na chomfe tam evit ar re all. N'eus ket ur bobl kennebeut all ha ne vefe nemet gaou ha falsentez ganti, rak spered an den a glask ar wirionez hag a gav anezi muic'h pe nebeutoc'h.

N'eo ket eta dre ma soñjomp an dra-mañ-dra, dre ma plij dimp an dra-mañ-dra e vefe ganimp ar wirionez penn da benn. Pa 'm eus skrivet va fennad diwar benn ar speredeged vrezon em boa kemeret ar boan da lavarout se sklaer awalc'h, a gave din ; ret eo bet din krediñ ne oa ket bet sklaer awalc'h, pa 'm eus kavet hiniennoù o krediñ e lakaen da beurwir, da hollek, da Sevenadurez, ar pez a oa em soñj Speredeged, da lavarout eo displegadur un darvoud, diskleriadur un diskouezad. N'em eus ket lavaret e vefe an holl zoareoù am eus kavet er Vrezoned, perzioù dispar da virout da viken. Evel ne gav ket deoc'h e vefe da virout betek ar beurbadelez, al lentegezh hag an digasted a zo silet e kalon ar Vrezoned, diwar o darempredoù gant Bro-C'hall. Perzioù spered ur bobl a zo eta un dra. Ar brederouriezh hag ar skiantoù a zo un dra all. Perzioù spered ur bobl a c'hell bezañ mat, reiz ha gwir. Gallout a c'hellont ivez bezañ fall, direiz ha gaou.

Ar skiant avat a zo, ar skiant. Da lavarout eo klask a ra pez a zo gwirionez. N'eo ket hepken petra zo mat evidon pe evit un all, petra a blij, met petra zo gwirionez en holl d'an holl.

Daoust hag e vefe ar Brederouriez war dachenn ar skiant ? Ya, emañ war dachenn ar skiant, mar kemeromp da vihanañ ar Brederouriez evit ar pezh ez eo. Kemeromp ar Brederouriez en he ster striz ; n'eo ket ur c'hoari spered diwar benn n'eus forz petra, met skiant abegoù uhelañ an holl vodoù. Daoust maz eo ar Brederouriez ur skiant diaes, an hini a'n em doueller an aesañ diwar he fenn, ez eer koulskoude ganti d'ar wirionez ha tizout a reer ganti ar wirionez. Ur skiant diaes eo, rak war dachenn ar Brederouriez n'heller ket arnodiñ ; ret eo gwelout ; ret eo meizañ ; ha rouez eo an dud a zo barrek da veizañ hep arnodiñ ; nebeut a dud a vefe awalc'h da eeunwelout an abegoù dounañ hag uhelañ ; nebeut a dud a vefe evit adkavout o roud en forest ar sotonioù bet lakaet war gont ar Brederouriez.

Ar Brederouriez a zo evelkent ur skiant wirion en he mennad, tizout ar wirionez hollek, ha zoken e fell dezì tizout ar wirionez hollekañ, ar wirionez pennañ. * Koulskoude n'eo ket ken sklaer-se evit an holl. Meur a hini en amzer a vremañ a laka ar Brederouriez war dachenn ar gredenn, hag ar gredenn evito eo ar pezh hon eus frankiz da vont ganti pe da vont a-enep, ar gredenn evito n'emañ ket war dachenn ar wirionez, met war dachenn ar faltazi hag ar santerez. Ar Brederourion emezo, o deus soñjet traoù ken enep, ken disheñvel da vihanañ, ma n'eus mann ebet start en o menozioù. War dachenn ar Brederouriez n'eus mann ebet da lakaat divrall, da bephini da gemer pezh a blij dezañ.

O lenn labourioù Brezoned desket 'zo, n'hallan ket mirout a soñjal ez int diskibion vat d'ar C'hal-laoued o deus silet enno o diskredoni dirak ar bed,

hag o spered nac'hus dirak ar wirionez. Mar domp deut a benn da zisteurel diouzimp ar spered nac'husse e keñver traoù ar yez hag ar vro, n'hellan ket lavarout e vefemp deuet a benn d'hen ober war dachennoù all.

Ar Brederouriez a zo ur skiant. N'eo ket n'eus forz peseurt balbouserez diwar benn n'eus forz petra. Ha c'hoaz gant ar re desket mat e skol ar gall, e vefe ar Brederouriez ur balbouserez gwall luziet, gant ar gerioù diaesañ a c'heller ijinañ, ha troioù lavar bet kavet marteze e Mallarmé.

E galleg e anver « Philosophie » n'eus forz petra. Bez' ez eus « Philosophie de l'histoire, philosophie du langage », h.a. N'eo nemet un digarez da c'hellout distagañ soñjoù istrogellek, hep n'en defe den ar gwir da lavarout ez int sod-nay. Lakaomp e vefe a-wechoù an traoù-se predererez, pe prederiadurez ; n'hellomp ket reiñ muioc'h dezo. Miomp avat gant hor ger Prederouriez, e ster dezañ e unan, e ster skiantel.

Pal ar Brederouriez eo gouzout diarvar petra eo abegoù uhelañ ar boudoù. Ar pezh a zo eo ar pezh a zo. N'hall ket an hevelep tra bezañ kement-mañ, ha nann-bezañ kement-mañ. Ar gwirvoud a zo un dra. Ha skiant ar gwirvoud a zo un dra. Hag ar Brederouriez skiant ar gwirvoud n'hall ket bezañ war un dro kant gwirionez.

Penaos e c'hellfemp c'hoaz neuze komz un disterañ diwar benn ur brederouriez vroadel ? Koulskoude e c'hell c'hoaz bezañ komzet eus ur brederouriez vroadel. Rak ar gwirvoud a zo re vras, re binvidik evit bezañ paket a bez gant an hevelep den. N'eus ket unan a c'hellfe lavarout : me am eus an holl wirio-

nez. Petra 'ra al lodenn vrasañ eus an dud, gwelout un tu, merzout un dra bennak eus ar wirionez, ha krediñ n'eus netra en tu hont da se. Rouez eo ar speredoù a glask en tu hont d'ar pezh a welont ar pezh ne welont ket, o c'houzout ez eus c'hoaz ul lodenn dianav. Al lodenn vrasañ eus an dud ne fell ket dezo e vefe c'hoaz un dra bennak en tu hont d'ar pezh a welont hag a ouzont, ha setu penaos ez eus gaou ganto.

Ar gwirvoud a zo unan, n'hall bezañ nemet unan. Met hon merzadurioù diwar benn ar gwirvoud a zo diglok, a zo lies, a zo disheñvel.

Disheñvel eo perziou ar speredoù. Hiniennoù a zo barrek da jediñ ; reoù all d'ober war an douaroniez, reoù all war an arzoù. Pephini en deus e dro spered, hag e dech.

Evelse evit ar Brederouriez. Pep den ne wel ket gant an hevelep sklerijenn an hevelep kudennoù. Dirak un hevelep gwirvoud e vo disheñvel ar merzadurioù hervez ar stummoù spered, hep na vefe gaou bepred merzadur pephini. Pep bobl he deus ivez he ferziou, pe en abeg d'he speredeg, pe en abeg d'he sevenadurez.

Ur brederouriez vrezon hon devo eta, hervez hon perziou pobl hag hon temz-spered. Daoust hag e vo ar brederouriez se gwelloc'h eget hini ar re all. Krediñ a ran : diwar an abegoù-mañ.

Ken barrek eo ar Vretoned da vont war dachenn ar fetis ha war dachenn an difetis. Ar Greisteziz peurliesañ ne welont nemet ar c'healiou difetis, hag e fell dezo lakaat pep tra da geal difetis. Ni a oar war un dro gwelout an eil tu d'ar bed hag egile.

Techet eo Kreizteziz da lakaat pep tra da zifñv, da

zivrall, da stabil. N'int ket evit merzout ar fiñv. Ni avat a vefe techet d'e welout betek re.

Ar pezh a raio dreist holl perzh dibar hor prederouriez eo talvoudegezh hor yez e keñver doareoù skoempañ ar soñj. Pinvidik eo hon dibenngerioù, ur marz ! da c'hellout displegañ kement arliv a zo er gwirvoud. Hæ kement hini en deus pleustret un tammig war ar brederouriez e brezoneg a oar pegen aes e teuer a benn da ziskuliañ traoù a chom luziet-tre er yezoù all. Ar brezoneg a zo ur yez dispar, ken barrek da stardañ a dost ar gwirvoud da vezañ ur yez skiantel eus ar re wellañ, ha ken barrek all da vezañ ur yez a varzoniez o chom un heklev eus ul liesson dilavarus. Ar pezh a zo bet ar gresianeg er bed gwechall, e c'hellomp bremañ lakaat ar brezoneg da vezañ, ar gwellañ benveg speredel, gant poell, gant labour, ha dalc'hegezh. Bro vihan, spered bras.

A dreuz lenn

Pennadoù Yezoniezh gant F. Falc'hun.

Al labourioù yezoniezh en deus kroget an ao. beleg Fransez Falc'hun da embann e Sav a zo evit nep o lenn, ur frealz e meur a geñver. Da gentañ, dre ma santer enno evezadennoù spis un den a vicher, en deus dizoloet dre ar brezoneg traoù nevez a-grenn hag a bouez bras war dachenn ar yezoniezh. D'an eil, dre m'eo kalz sklaeroc'h komz eus an traoù-se en hor yez eget e galleg : keñveriit al levrig en deus embannet an ao. Falc'hun e galleg ivez, *la langue bretonne et la linguistique moderne*, e ti Librairie Celtique, Paris, 6^e. Ur benveg dispar eo hor yez, ha kement hini en em uhela dre ar brezoneg a dap uheloc'h a se.

Tonioù kantikoù Eskopti Kemper (Levr soneiladurioù).

Ar pezh a veulan el levr-mañ eo an eiladurioù o-unan a zo mat peurliesañ, hiniennoù brav-kenañ. Ar mouladur ivez a zo sklaer ha deuet mat-tre. Ar pezh ne blij ket din avat eo ar golo : kement a liou du war glas a zo kañvus a-grenn. Ha perak, evit kantikoù brezoneg, mont d'ober un talbenn e galleg, ur c'hentskrid e galleg, ha c'hoaz notennoù e galleg. Daoust ha ne c'hell ket ar re a implijo al levr, kompren o yez awalc'h. E gwerz emañ e ti Guivarc'h, ru Kereon, Kemper, h.a.

Teir C'hanenn, gant Jef Penven, ha Teir C'hanenn e stumm ar c'hanaouennoù pobl, gant an hevelep hini.

Yaouank c'hoaz eo Jef Penven, ha koulskoude e teu da vezañ niverus hag a bouez bras e oberennoù-sonerezh. Ken ampart ez eo da sevel pezioù evit al laz-seniñ, ha kanaouennoù evit mouez ha piano. Hag ar pezh a dalv evidomp eo kement-mañ : gwir sonerezh brezon eo bepred hini Jef Penven, awenet don, dre maz eo an oberour ur brezon peun kil ha troad, a anav dre ar munud ar skeulioù-kan, ar modoù bet implijet gant tonioù koz hor pobl, hag a vev bepred en hor c'halon hag en hor c'hig. Setu ma teuont gant Jef Penven da advleuniañ. E gwerz e ti Librairie de Bretagne, quai Chateaubriand, Rennes.

Studi hag Ober

Dastumadenn drimiziek
Rener : Loeiz ar Floc'h

Koumanant bloaz : 30 lur

Kas pep lizer hag an arc'hant da :

Abbé Louis LE FLOC'H

Vicaire à Guingamp (Côtes-du-Nord)

Compte Chèques Postaux 34.212 RENNES

Priz an niverenn : 9 lur

Aotre-embann niv. Pc 609

Autorisation de paraître Pc 609